

УДК 327

ROSYJSKO-UKRAIŃSKA WOJNA INFORMACYJNA

Yuliya Lesyk

*Institut Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Wrocławski,
ul. Koszarowa, 3, Wrocław, Polska, 51-149,
e-mail: yuliya.lesyk@uwr.edu.pl*

W artykule autorka dokonuje analizy zjawiska wojny informacyjnej pomiędzy Federacją Rosyjską i Ukrainą. Fenomen ten jest elementem szerszych działań, podejmowanych przez rząd rosyjski w stosunku do sąsiedniego państwa. Warty zaznaczenia jest, iż trwający konflikt zbrojny na Donbasie nie należy do wojen w tradycyjnym znaczeniu. Działania militarne łączy się z działalnością propagandową, skierowaną przede wszystkim przeciwko ludności cywilnej. W ten sposób kształtowana jest opinia publiczna na temat poszczególnych zjawisk. Autorka wskazuje na przyczyny porażki Ukrainy na polu walki informacyjnej. Dokonuje również próby odnalezienia działań, które mogłyby odwrócić tendencje, sprawić, by Ukraina odzyskała przewagę i pokonała wroga.

Słowa kluczowe: Ukraina; wojna informacyjna; Donbas; Federacja Rosyjska.

Od 2014 roku obserwujemy znaczące zmiany w sytuacji politycznej we wschodniej Europie. Uwydatniła się szczególna wrogość na linii Federacja Rosyjska – Ukraina. Dotychczasowi sojusznicy stali się zaciekłymi wrogami za sprawą aneksji Półwyspu Krymskiego oraz wojny hybrydowej na Donbasie. Istotnym jest, że trwający konflikt zbrojny na wschodzie Ukrainy nie należy do grupy wojen w tradycyjnym znaczeniu. Działania stricte militarne połączono z tzw. wojną informacyjną, prowadzoną w przestrzeni internetowej i telewizyjnej. To wyjątkowo groźne i skuteczne narzędzie walki, gdyż jest skierowane przede wszystkim wobec ludności cywilnej, zwłaszcza tej, która zamieszkuje tereny objęte działaniami zbrojnymi. Środki masowej informacji są obecnie podstawowym źródłem kształtowania opinii społecznej.

Należy zaznaczyć, iż wykorzystywanie przestrzeni medialnej dla dyskredytacji przeciwnika nie jest zjawiskiem nowym. Już w trakcie I wojny światowej element propagandy był stosowany na skalę wręcz masową [1]. Mechanizm ten powszechnie był też wykorzystywany w Związku Radzieckim. Społeczeństwo radzieckie przez cały okres istnienia ZSRR było bez przerwy poddawane wpływowi propagandy medialnej.

Istotną cechą każdej wojny informacyjnej jest brak zarówno wyraźnego początku, jak i zakończenia. Istotą tego zjawiska w idealny sposób odzwierciedla definicja przytoczona przez S. Rastorgueva, według którego wojna informacyjna to «walka pomiędzy państwami z wykorzystaniem broni informacyjnej» [2]. Oznacza to wykorzystanie zarówno jawnych, jak i ukrytych środków w celu wywarcia wpływu na systemy informacyjne obu państw.

Można również powołać się na jeszcze jedno wyczerpujące wyjaśnienie omawianego zjawiska. Ukraińscy badacze naukowci P. Shpyha oraz R. Rudnyk wyodrębnili 4 rodzaje definiowania zjawiska wojny informacyjnej. Po pierwsze, jest

to połączenie polityczno-prawnych, socjalno-ekonomicznych oraz psychologicznych działań, które przewidują zajęcie przestrzeni informacyjnej, tym samym odsunięcie z niej przeciwnika, zniszczenie jego dróg komunikowania, pozbawienie możliwości przekazywania informacji itp. Po drugie, jest to najostrzejsza forma walki w przestrzeni informacyjnej, gdzie pierwszorzędne znaczenie mają takie cechy, jak bezkompromisowość, krótkotrwałość ostrej rywalizacji oraz wysoka intensywność sprzeczek. Po trzecie, wojnę informacyjną można interpretować jako formę zabezpieczenia oraz prowadzenia działań wojennych za pomocą współczesnych zasobów elektronicznych. Wreszcie po czwarte, współczesne wojny informacyjne mogą być utożsamiane z wojnami cybernetycznymi, inaczej mówiąc, walką na systemy cyfrowe.

Bezspornie najważniejsze zadanie wojen informacyjnych polega na manipulowaniu masami, dezorientacji oraz dezinformacji obywateli, zastraszaniu przeciwnika swoją potęgą. Wszystkie wyżej wymienione elementy można zaobserwować w rosyjsko-ukraińskim konflikcie. Celem niniejszego artykułu jest wskazanie na najważniejsze elementy rosyjsko-ukraińskiej wojny informacyjnej. Bezspornym faktem jest przegrywanie informacyjnej walki przez Ukrainę. Odnalezienie przyczyn takiego stanu leży w interesie badawczym autora tekstu. Warto też zwrócić uwagę na sposoby przewyciężenia zaistniałej sytuacji oraz metody odwrócenia szali panujących tendencji o charakterze antyukraińskim.

Elementy rosyjsko-ukraińskiej wojny informacyjnej. Badając opisywane zjawiska należało przede wszystkim dokonać analizy doniesień medialnych najważniejszych rosyjskich stacji telewizyjnych, takich jak np. ORT, RTR Planeta, NTV itd. Od roku 2013, a więc od momentu wybuchu Rewolucji Godności na Ukrainie w serwisach informacyjnych wyżej wymienionych rosyjskich stacji telewizyjnych można było zaobserwować pojawienie się następujących stereotypów, powtarzanych ze stałą częstotliwością w różnorodnych kontekstach:

- Język ukraiński nie istnieje – jest to jedynie dialekt, pochodzący od języka rosyjskiego. Nie ma racji bytu jako odrębny język, a zwłaszcza jako język państwowy;
- Zachodnia Ukraina jest centralnym ośrodkiem grupy społecznej, określanej mianem «banderowców». Lwów w tym kontekście pełni rolę stolicy tejże grupy. Z tym stereotypem wiąże się kolejny, a mianowicie mówiący o zabójstwach wszystkich osób, posługujących się językiem rosyjskim. Takim sposobem w społeczeństwie rosyjskim podżegana jest nienawiść do narodu ukraińskiego, a zwłaszcza ukraińskojęzycznego;
- Banderowcy to wyjątkowo niebezpieczna grupa społeczna, której przedstawiciele rozmnażali się poprzez ugryzienia, zaś najlepszą rozrywką było gotowanie ludzi w ogromnych kotłach na ogniu [3];
- Wydarzenia na Majdanie z przełomu 2013–2014 roku to nic innego, jak przejaw agresji wobec Rosji i słusznej polityki przez jej rząd prowadzonej.

Niejednokrotnie w wypowiedziach czołowych rosyjskich polityków, a także osób publicznych pojawiał się motyw finansowania protestów ze strony Stanów Zjednoczonych. Ciekawym pozostaje fakt, że nie wspomniano o politycznych motywach protestów społeczeństwa ukraińskiego, które wybuchły wówczas w

Kijowie, a w późniejszym czasie i w innych miastach Ukrainy. Powtarzano informację o tym, że najważniejszym celem protestujących jest zabicie jak największej liczby osób rosyjskojęzycznych, na drugim zaś miejscu jest przygotowanie powstania na terenie Federacji Rosyjskiej;

- Krym to część Rosji – Rosjanom wpajane jest przekonanie, że półwysep to terytorium rdzennie przynależne Federacji Rosyjskiej oraz że po wielu latach powrócił spod okupacji do należącego właściciela. Pomijane są fakty historyczne, mówiące o tym, że Krym stał się rosyjski dopiero w XVIII wieku. W 1954 roku terytorium to, przede wszystkim z uwagi na położenie geograficzne, zostało przekazane pod jurysdykcję Ukraińskiej SSR, wschodzącej wówczas w skład Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich;

- Wojska ukraińskie zabijają ludność cywilną na wschodzie Ukrainy – jest to najczęściej powtarzany mit w rosyjskiej telewizji państwowej. Fikcyjne reportaże, dotyczące żołnierzy ukraińskich, którzy ukrzyżowali dzieci, bądź gwałcili i zabijali kobiety wprost na ulicach, niejednokrotnie pojawiały się w rosyjskich serwisach informacyjnych.

Tego typu stereotypów można wymienić wiele, jednakże wyżej zostały przedstawione te najbardziej rażące oraz najczęściej powtarzane. Oczywistym jest, że poszerzanie takich informacji ma na celu przede wszystkim wzmocnienie własnej pozycji, przekonanie do słuszności podejmowanych działań. Odbiorcą w tym przypadku są Rosjanie, gdyż to wobec nich skierowane są informacje przekazywane w telewizji państwowej. Istotnym jest, że w taki sposób to Ukraina traci na swojej wiarygodności, zwłaszcza wśród ludności rosyjskojęzycznej, zamieszkującej terytoria, na których obecnie trwają walki zbrojne.

Niezmiernie ważnym elementem opisywanej tu wojny informacyjnej pozostaje fakt, iż Ukraina straciła własne wpływy informacyjne na wschodzie swojego państwa. Od momentu rozpoczęcia działań zbrojnych na Donbasie, separatyści w pierwszej kolejności uniemożliwili dostęp do ukraińskich programów informacyjnych. Tym samym umożliwili Federacji Rosyjskiej zdobycie miażdżącej przewagi na tym polu. Ludność zamieszkująca obszary objęte wojną posiada dostęp jedynie do informacji podawanych przez telewizję rosyjską, przez co dzień w dzień jest poddawana destrukcyjnemu wpływowi propagandy medialnej. Rosjanie przedstawiają wszelkie wydarzenia związane z trwającym konfliktem w takim świetle, aby wydawało się, że podejmowane przez nich działania są słuszne i przynoszą wyłącznie korzyść. W taki sposób zdobywa się przychyłność zwolenników istnienia LNR i DNR, dwóch samozwańczych republik. Powszechnym mechanizmem, stosowanym do osiągnięcia wyżej wymienionych celów jest dezinformacja, a więc poszerzanie w społeczeństwie informacji fikcyjnych, nieprawdziwych, nie mających miejsca w rzeczywistości. Stosowanie takich taktyk pozbawia społeczeństwo możliwości samodzielnego myślenia, kształtowania opinii. Jest to spowodowane faktem, że ludność nie ma dostępu do wersji przedstawianej przez drugą stronę konfliktu.

Pod względem badawczym niezmiernie ważne pozostaje wyjaśnienie przyczyn wrażliwości ukraińskiej sfery medialnej na propagandę stosowaną przez Federację Rosyjską. Na pierwszym miejscu warto wymienić istnienie rosyjskich portali

społecznościowych (np. Vkontakte czy Odnoklassniki.ru) w ukraińskiej przestrzeni internetowej. Ukraina wciąż nie posiada własnego portalu społecznościowego. Ukraińcy bardzo aktywnie korzystają z rosyjskich propozycji. Tym samym jest to idealne miejsce do rozpowszechniania wszelkiego rodzaju propagandy, ponieważ dociera ona do znacznej liczby ludzi. Z drugiej strony, ukraiński rząd zaczyna widzieć ogrom niebezpieczeństwa, jaki jest związany z tego typu tendencjami.

Z tego też powodu Prezydent Ukrainy, Petro Poroszenko wydał rozporządzenie [4], na mocy którego dla obywateli tego państwa zostanie zablokowany dostęp do wyżej wymienionych rosyjskich portali społecznościowych, a także największych wyszukiwarek informacyjnych Yandex.ru oraz Mail.ru [5]. Jest to bardzo istotny krok w walce z propagandą wschodniego sąsiada, jednakże czy odniesie oczekiwany skutek? Należy pamiętać, że pomimo wyraźnego niebezpieczeństwa, portale społecznościowe, jak pokazała przeszłość, stały się miejscem mobilizacji społeczeństwa. Najlepszym przykładem były wydarzenia z Majdanu Niepodległości w Kijowie z przełomu lat 2013–2014. To właśnie przestrzeń internetowa stała się pierwszym i jedynym wiarygodnym źródłem informacji o tym, co działo się w stolicy. Telewizja publiczna nie odznaczała się wówczas obiektywnością, ani tym bardziej prawdziwością podawanych informacji.

Z przestrzenią internetową wiąże się również kolejna przyczyna. W ukraińskim prawie wciąż nie ma sankcji, przewidujących kontrolę bądź wymierzanie kary w procesie powstawania nowych stron internetowych. W efekcie niemal codziennie tworzone są blogi oraz portale internetowe o charakterze antyukraińskim, rozprzestrzeniające się w ukraińskim społeczeństwie w sposób błyskawiczny. Jest to tendencja wyjątkowo niebezpieczna, gdyż jedynie przyczynia się do pogłębiania już istniejącego rozłamu w społeczeństwie. Działania, mające na celu zwalczanie tego typu przedsięwzięć podejmowane są zdecydowanie za późno. To z kolei wyjaśnia, dlaczego Ukraina wciąż przegrywa wojnę informacyjną, prowadzoną przeciwko niej i to na jej terytorium.

Na podstawie obserwacji działań podejmowanych przez Federację Rosyjską w badanym aspekcie można jednoznacznie stwierdzić, że destabilizacja sytuacji wewnętrznej na Ukrainie nie jest jedynym celem. Poprzez taką strategię pogarsza się wizerunek Ukrainy na arenie międzynarodowej. Przy czym drugi cel przyświeca Federacji Rosyjskiej już od dłuższego czasu, a właściwie od 2005 roku, kiedy wybuchł tzw. pierwszy kryzys gazowy na linii Moskwa–Kijów. Wówczas Ukraina została ukazana jako nieuczciwy, budzący wątpliwości marnotrawca rosyjskiego gazu. W tym momencie zupełnie żadnego znaczenia nie miał fakt, iż dotychczas ani razu nie doszło do zerwania dostaw niebieskiego surowca do Europy Zachodniej z winy tego państwa.

Wśród ukraińskich badaczy naukowych (np. W. Karpenko, O. Saprykin i inni) w ostatnim czasie upowszechniło się używanie nowego pojęcia, w zamian wojny informacyjnej. Uważa się, że na obecną chwilę Rosja prowadzi informacyjną ekspansję względem Ukrainy [6]. Odwołując się do myśli, lansowanej przez W. Karpenko, zauważalnym jest, że pojawiają się wyjątkowo zauważalne różnice w przekazach informacyjnych odnośnie konkretnych wydarzeń po obydwu stronach.

Spowodowane jest to tym, iż każda ze stron ma własne interesy i cele do osiągnięcia. Problem pojawia się przy ocenie wiarygodności doniesień. Która ze stron ma ostatecznie rację? Wreszcie, jakie cele przyświecają Federacji Rosyjskiej? Odpowiedź na to pytanie można sformułować na podstawie bieżących obserwacji. Nasuwają się następujące wnioski:

- Stopniowe pogorszenie wizerunku Ukrainy na arenie międzynarodowej, a co za tym idzie, osłabienie jej pozycji i statusu geopolitycznego w regionie;
- Wykreowanie błędnego obrazu panującej w państwie sytuacji, co doprowadzi w ostateczności do destabilizacji, a to z kolei sprzyjać będzie wprowadzeniu własnej polityki, którą można będzie określić mianem kontrolowanego chaosu;
- Dominacja języka rosyjskiego, a przez to wycieśnianie w co raz większym stopniu języka ukraińskiego z powszechnego użycia.

Warto zwrócić uwagę na fakt, iż początkowo ukraińskie media nieświadomie sprzyjały zdobywaniu przewagi przez Rosję na polu informacyjnym. W pierwszej fazie wojny na Donbasie w doniesieniach medialnych dominowały informacje z frontu walk. Serwisy informacyjne przepełnione były wiadomościami o dyslokacji wojsk ukraińskich, o wykorzystywanym sprzęcie wojskowym czy o poniesionych stratach. Przede wszystkim stało się to bezcennym źródłem danych, zarówno dla walczących separatystów, jak i dla mediów rosyjskich, które na wyjątkowo dużą skalę produkowały sfałszowane wiadomości o charakterze propagandowym.

Wnioski. Niezmiernie istotnym problemem dla Ukrainy pozostaje odnalezienie sposobu skutecznej walki w trwającej wojnie informacyjnej z Federacją Rosyjską. Przede wszystkim, najistotniejszym krokiem powinna być zmiana ukraińskiej polityki informacyjnej. Ustawodawstwo krajowe powinno zostać poszerzone o kolejne dokumenty w charakterze ustawy, które mogłyby w znacznym stopniu ograniczyć pole działania rosyjskich środków masowych informacji, za pomocą których szerzona jest propaganda. Pierwsze posunięcie w tym kierunku zostało już dokonane w momencie przyjęcia rozporządzenia prezydenta Ukrainy o ograniczeniu działalności rosyjskich portali społecznościowych na terytorium państwa ukraińskiego.

Ukraiński rząd powinien również zastanowić się nad sposobami przekazywania ukraińskich informacji na terytorium opanowanym przez państwo-okupanta. Ponowne umożliwienie nadawania państwowych programów telewizyjnych i radiowych na terenach objętych działaniami zbrojnymi stałoby się skutecznym działaniem długofalowym. Ludność Donbasu odzyskałaby możliwość swobodnego wyboru odbieranych informacji.

Ważnym krokiem może być zwiększenie finansowania ze strony rządu na rozwój edukacji w państwie, zwłaszcza edukacji dotyczącej nowych rodzajów wojen we współczesnym świecie. Wprowadzenie kursów na temat informacyjnych wojen jako elementu walki międzypaństwowej powinno mieć miejsce już od etapu szkół średnich. Zwiększenie świadomości społecznej przyczyni się w przyszłości do zwiększenia odporności na wszelkiego rodzaju chwytły o charakterze propagandowym ze strony wroga. Na chwilę obecną taka edukacja odbywa się w wyjątkowo okrojonym stopniu.

Należy sobie uświadomić, iż rozłam, który nastąpił pomiędzy Donbasem a pozostałym terytorium Ukrainy to nieodwracalne zmiany, zarówno polityczne, jak i

mentalne.

W świadomości społecznej na zawsze pozostaną krwawe fragmenty wojny. Dotyczy to obydwu stron. Relacje na linii Ukraina–Rosja również bezpowrotnie zostały zepsute. Pamięć o wyrządzonych krzywdach pozostanie na długie lata. Jednakże można zwiększyć odporność społeczeństwa na wojnę prowadzoną w przestrzeni medialnej. Najskuteczniejszym sposobem jest uświadomienie stopnia zagrożenia. Dopóki będzie panowało przekonanie, że rosyjska propaganda antyukraińska dotyka jedynie elity polityczne, Ukraina będzie przegrywać wojną informacyjną.

BIBLIOGRAFIA

1. Я. Примаченко, *Російська інформаційна війна проти України: у пошуках першоджерела*, <https://gazeta.dt.ua/history/rosiyska-informaciyna-viyna-proti-ukrayini-u-poshukah-pershodzherela.html>, dostęp z dnia: 17.05.2017.
2. Г.В. Сасин, *Інформаційна війна: сутність, засоби реалізації, результати та можливості протидії (на прикладі російської експансії в український простір)*, «Грані», № 3(119) березень 2015. – С. 19.
3. Н. Еляшевська, *Вразливість України до інформаційної війни*, ТЕЛЕ- ТА РАДІОЖУРНАЛІСТИКА. 2015. Випуск 14. С. 165–169.
4. Указ Президента України №133/2017 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)».
5. *В Україні заблокують доступ до «Однокласников», «Вконтакте», «Яндекса» та Mail.Ru – указ президента*, <http://gordonua.com/ukr/news/politics/v-ukrajini-zablokujut-dostup-do-odnoklasnikiv-i-vkontakte-ukaz-prezidenta-188384.html>, dostęp z dnia: 17.05.2017.
6. Г.В. Сасин, *Інформаційна війна: сутність, засоби реалізації, результати та можливості протидії (на прикладі російської експансії в український простір)*, «Грані», № 3(119) березень 2015. – С. 20.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2017

Прийнята до друку 23.06.2017

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА

Юлія Лесик

*Інститут Міжнародних Відносин, Вроцлавський Університет,
вул. Кошарова, 3, м. Вроцлав, Польща, 51-149,
e-mail: yuliya.lesyk@uwr.edu.pl*

Стаття порушує винятково важливу проблему для сучасного українського суспільства – російсько-українську інформаційну війну. Передусім, це суспільство відчуває наслідки російської пропаганди. Автор аналізує цей процес, шукає причини того, що Україна поки що зазнає поразки у цій нерівній боротьбі. Найважливішим залишається зазначення причин такої ситуації, з'ясування того, чому з самого початку український уряд уникав дій проти російської пропаганди. Зрештою варто замислитись над можливими змінами, які привели б до остаточної перемоги. Автор статті пропонує декілька варіантів дій, які могли б дати позитивний результат.

Ключові слова: інформаційна війна; Україна; Російська Федерація; російська пропаганда.

**THE CASE OF INFORMATION WARFARE BETWEEN RUSSIAN FEDERATION
AND UKRAINE**

Yuliya Lesyk

*Institute of International Studies, University of Wrocław,
3, Koszarowa Str., Poland, 51-149,
e-mail: yuliya.lesyk@uwr.edu.pl*

The article is about one of the most important issues for modern ukrainian society – information warfare between Russian Federation and Ukraine. This phenomenon became one of the elements of wider actions, started with the russian government towards the neighbouring state. It is very important to mark, that the lasting armed conflict on Donbas doesn't belong to wars in the traditional significance. Traditional military actions are connected with propaganda in media and Internet. First of all, the society, not only ukrainian, is the one, who feel the consequences of russian propaganda. This aspect make the way of thinking people who lives in Donieck and Lugansk (the places where the military actions last). The author is trying to analyse the process of information warfare in the context of military conflict between Russian Federation and Ukraine. Also it is very important to find the reasons of the fact, that Ukraine is loosing this war. At the end of the article, the author will try to find the way to change the present situation.

Key words: information warfare; Ukraine; Russian Federation; russian propaganda.